

PROFESORUL NICOLAE GUDEA LA 75 DE ANI

Prin muncă, prin opera științifică și printr-o rigoare profesională excepțională, niciodată nedezmintită, profesorul Nicolae Gudea ocupă cu demnitate un loc binemeritat în cadrul Școlii Arheologice de la Cluj. El stă, prin realizările sale, alături de iluștrii înaintași Constantin Daicoviciu, I. I. Rusu, Mihail Macrea și Kurt Horedt de la care a învățat, alături de care s-a format și a căror operă a continuat-o în domeniul arheologiei romane provinciale. Trăvialul științific impresionant ce definește opera lui Nicolae Gudea, acribia cercetării științifice, întâlnită într-o asemenea manieră la I. I. Rusu, publicarea promptă a rezultatelor cercetării științifice îl așează firească pe o culme a scrisului istoric românesc și european din domeniul istoriografiei epocii romane, de unde poate privi cu seninătate și satisfacție acumulările realizate în aproape jumătate de veac de cercetare istorică.

Aș dori să explic, de la bun început, demersul revistei *Banatica* și al meu personal de a consacra un număr omagial profesorului Nicolae Gudea de la Cluj, la împlinirea vârstei de 75 de ani. Începuturile cercetărilor de arheologie romană în Banat în anii 1970 se datorează lui Nicolae Gudea. Așezată excentric, pe Dunăre și pe frontiera de vest a spațiului românesc, provincia bănățeană s-a aflat mereu într-un con de umbră și a intrat în atenția cercetării istorice a unui centru peren al cercetării, așa cum este cel de la Cluj, abia la începutul deceniului al optulea al secolului trecut. Atunci, sub imboldul lui Constantin Daicoviciu a început cercetarea preistoriei Banatului și a epocii romane în Dacia de sud-vest. Atunci, într-un moment de relaxare a presiunii ideologice și re poziționare a istoriei românilor în scrisul istoric, sub imboldul aceluiași Constantin Daicoviciu au apărut anuarele muzeelor din Cluj-Napoca, Timișoara și Reșița, bunăoară. Nicolae Gudea a fost angrenat alături de I. I. Rusu și V. Wollmann în Consiliul Științific și editorial al revistei *Banatica*, editată de Muzeul de Istorie al județului Caraș-Severin, care au imprimat de la bun început revistei reșițene de istorie profunzimea și profesionalismul școlii de arheologie de la Cluj, în primii ei pași în lumea științifică românească.

Tânărul absolvent al Universității din Cluj, cu preocupări legate de istoria și arheologia provinciei romane Dacia, a început investigații arheologice la castrele romane din Banat în primii ani ai deceniului opt al secolului trecut. Teza

de doctorat a lui Nicolae Gudea, pregătită între anii 1974–1978, a vizat istoria Banatului în epoca romană și post-romană, pe temeiul izvoarelor scrise și arheologice. El a făcut atunci cercetări arheologice în castrele romane de la Teregova, Pojejena și Gornea. Cercetările sale întregeau dosarul arheologic cu privire la castrele romane, deschis cu ceva vreme mai înainte de cercetările lui Mihail Macrea la Mehadia, și de cele ale lui Dumitru Protase la Surduc și Berzovia. Demersul său a fost unul exemplar, urmat de publicarea promptă a rezultatelor cercetării în revista *Banatica*, care se va constitui, de altminteri, într-o direcție proprie de cercetare în arheologia provincială a Daciei romane. Cu o riguroasă pregătire științifică, pe temeiul căreia s-a încadrat de la bun început cu brio în școala de arheologie romană de la Cluj, cu o disciplină a muncii moștenită din familie, el și-a stabilit de la bun început o direcție de cercetare pe care a promovat-o de-a lungul întregii sale cariere științifice. Cercetarea castrelor romane, a limesului provinciei Dacia s-a detașat în direcția fundamentală în scrisul istoric promovat de Nicolae Gudea. El a cercetat și a publicat, singur sau în colaborare, castrele romane de la Râșnov, de la Buciumi și Feldioara, aducând contribuții de primă importanță la cunoașterea limesului de sud-est al provinciei Dacia. A fost atras, poate din motive personale, subiective, de cunoașterea limesului de nord-vest al provinciei Dacia. A consacrat ani în șir de muncă cercetării și publicării riguroase a castrului de la Porolissum, dar și a limesului din zona Munților Meseșului. Recent, în anii din urmă, s-a preocupat de publicarea castrelor de la Gherla, Feldioara și Răcari. A abordat problema limesului provinciei Moesia Superior, a graniței romane la Dunărea de jos apuseană, în zona Porților de Fier. Se remarcă, într-unele din cazurile invocate mai sus, onestitatea și probitatea omului de știință, a respectului pentru muncă. Bunăoară, cercetările mai vechi de la Mehadia ale profesorului Mihai Macrea, rămase în depozitele Muzeului de Istorie a Transilvaniei, au fost prelucrate și publicate într-o monografie științifică, în care se regăsește în primul rând numele celui care a trudit pe teren și n-a mai apucat să-și valorifice științific munca. Cele două monografii apărute la Mainz în anul 1997 și, respectiv, în anul 2001, despre frontierele provinciei Dacia și Moesia superioară rămân și în momentul actual repere de neînlocuit în istoriografia limesului dunărean al imperiului. Regăsim în discursul istoriografic al profesorului Gudea despre istoria militară a Daciei, dincolo de studiile punctuale și meticuloase despre castrele romane, abordări privind legiunile romane staționate în Dacia, structura trupelor auxiliare, componența etnică, mobilitatea acestora, aspecte care întregesc și nuanțează tabloul cercetării istoriei militare a acestei provincii. Un segment consistent al producției istoriografice a profesorului Gudea a fost ocupat de analiza consacrată diverselor aspecte ale civilizației romane din Dacia. A zăbovit în repetate rânduri asupra ceramicii dacice găsite în castrele de la Buciumi, Bologa, Râșnov, asupra

ceramicii glazurate din secolele II–III din provincie, a centrelor de proveniență ale acesteia, a ceramicii provinciale romane produse în Dacia. A discutat deopotrivă despre fibule, podoabele din bronz cu email, a abordat problema iluminatului și, nu în ultimul rând, aceea a economiei animaliere în timpul provinciei romane.

Lecturile sale cu privire la limes în imperiu, la metodologia de abordare a acestei chestiuni în istoriografia europeană denotă luări de poziții critice pe acest subiect, ce se regăsesc într-o impresionantă statistică a recenziilor și prezentărilor de lucrări apărute în ultima jumătate de veac, care se regăsesc în bibliografia profesorului Nicolae Gudea.

Alături de această direcție fundamentală de cercetare a istoriei vechi a României, arheologia provincială romană, pe care a făcut-o temeinic, cu metodă, cu rigoare germană, cu stăpânirea sigură a epigrafiei romane, cu aplicarea mijloacelor de descifrare a informațiilor aride oferite de arheologie, se regăsesc în preocupările profesorului Nicolae Gudea abordări de același nivel în privința epigrafiei romane, a numismaticii și ale arheologiei creștine. Toate aceste domenii invocate mai sus au constituit tot atâtea direcții de cercetare.

Abordările privind epigrafia latină le-a făcut din diverse perspective, de la ștampilele tegulare și inscripțiile pe monumentele votive, până la abordarea unor chestiuni legate de paleografia latină. Sigur, contribuția sa alături de profesorul I. I. Rusu, V. Wollmann și Milena Dušanić la *Inscripțiile Daciei Romane*, III, 1 ilustrează în mod exemplar aportul unui arheolog la cunoașterea epigrafiei latine. Și-a exprimat și în acest domeniu opiniile critice ori a semnalat realizările remarcabile privind epigrafia în opt recenzii scrise. Aș dori să invoc la acest din urmă aspect aportul său la descifrarea și publicarea unor texte cum ar fi: cărămida din secolul al IV-lea din cvadriburgiul de la Gornea, din Clisura Dunării, cât și o inscripție de pe vasul creștin de la Moigrad. Ele relevă, în opinia mea, în egală măsură perseverența și acribia sa în domeniul epigrafiei latine.

Înscrisă de regulă între disciplinele auxiliare ale istoriei, numismatica ocupă o pondere de primă importanță în fixarea cronologiei monumentelor sau a artefactelor alături de care este descoperită. Se optează și sunt invocate informațiile monetare deopotrivă în arheologia așezărilor ori în arheologia funerară. Cele cinci volume despre tezaurele și colecțiile monetare din Transilvania și Banat, împreună cu cele 20 de studii despre descoperirile monetare izolate ori tezaure, relevă o preocupare constantă și de lungă durată în activitatea lui Nicolae Gudea. Cărțile sale despre numismatica romană și colecțiile monetare muzeale, apărute în deceniul al nouălea al secolului trecut, au fost elaborate alături de Eugen Chirilă, căruia i-a purtat mereu o condescendență deosebită. Provincia bănățeană a constituit mereu în scrisul istoric al lui Nicolae Gudea o preocupare aparte. Este suficient să precizăm că mai bine de jumătate din

studiile și articolele sale de numismatică sunt consacrate epocii romane și medievale a istoriei bănățene. Descoperirile izolate, ca tezaurele de la Răcășdia și Moldova Nouă, se înscriu încă de la începuturile activității lui științifice între studiile publicate în *Banatica* ori în alte reviste din Transilvania. Analiza efectuată pe seria celor 23 de tezaure din Banat consemnate până la momentul 1974, astăzi considerabil mărite, dar încă nepublicate, a relevat situația specială a Banatului, un teritoriu cu o circulație monetară intensă în veacul al IV-lea d. Hr., ceea ce denotă încă apartenența sa la Imperiul Roman. Lucrarea lui Eugen Chirilă și Nicolae Gudea din anul 1974 despre istoria romană târzie a provinciei bănățene, restituită prin prisma numismaticii, a rămas un reper istoriografic de neocolit.

Două probleme legate de istoria creștinismului și a bisericii definesc perfect o altă direcție de cercetare de lungă durată a profesorului Nicolae Gudea, alături de arheologia provincială romană, numismatică și de epigrafia latină. Apărut în anul 1988, într-o perioadă extrem de dificilă a istoriografiei romane, când interferența ideologiei comuniste în istoriografie era extrem de pronunțată, volumul *Din istoria creștinismului la Români. Mărturii arheologice* constituie până la momentul actual un reper de primă importanță și, în același timp, un moment de referință al arheologiei creștine în România. Nicolae Gudea a făcut câteva confesiuni legate de momentul apariției volumului mai sus invocat în culegerea de studii, articole și note de arheologie creștină apărută în anul 2011, *Christiana Minora*, Cluj-Napoca, 2011, p. 13–17. Foarte recent, în anul 2015 el a abordat alături de Cornelii Gaiu probleme ale creștinismului la gepizi în lucrarea *Contribuții la istoria creștinismului în sud-estul Europei. Despre biserica creștină la gepizi*. Cele trei cărți invocate mai înainte, împreună cu cele 35 de studii consacrate unor probleme diverse ale arheologiei creștine și istoriei creștinismului timpuriu, îl așează pe profesorul Nicolae Gudea alături de profesorii Ioan Barnea de la București și de Dan Gheorghe Teodor de la Iași între promotorii unei discipline științifice în România, arheologia creștină, ce și-a găsit de mult în centrele științifice ale lumii academice europene un loc bine definit. Profesor al Universității „Babeș-Bolyai”, la Facultatea de Teologie Greco-Catolică, a avut preocupări legate de istoria bisericii, de arheologia creștină, unde a și condus până în anul 2009 ciclul de masterat *Arheologia creștină*, unul din foarte puținele de acest fel din această parte a Europei. Se regăsesc în bibliografia profesorului Nicolae Gudea abordări legate de istoria Bisericii Greco-Catolice în perioada recentă, a confruntărilor acesteia cu statul comunist și ale biografiei unor înainte-mergători ai acesteia. Se remarcă, și în această privință activitatea sa prestigioasă, cu multe recenzii și note în care a simțit nevoia să semnaleze lucrări importante apărute în scrisul istoric european și românesc, dar și să pună la punct derapajele istoriografice ce s-au manifestat din plin în perioada recentă.

Am descris sumar, pe măsura priceperii mele, ce vine din alte domenii ale scrisului istoric, direcțiile de cercetare ale istoricului Nicolae Gudea dintr-o lungă și prolifică carieră științifică, cu realizări ce au făcut din el un specialist unanim recunoscut. Profesorul Nicolae Gudea nu a fost doar un specialist recunoscut, a fost un om de o verticalitate exemplară, a fost un caracter în vremuri în care țara avea mare nevoie de așa ceva. Cred, alături de cei ce l-au cunoscut și s-au bucurat de prețuirea și prietenia sa, că merită să-i aducem laude, acum la ceas aniversar deoarece le merită din plin.

Dumitru Țeicu